

KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNDE ŞARKI VE İLK ÖRNEKLER

Rasih ERKUL¹

ÖZ

Her milletin edebiyatındaki ilk nazım şekilleri, zamanla gelişme ve değişiklikler gösterse de, doğrudan doğruya kendi millî dehasının bir verimidir. Bu şekiller, etkilerini daha sonraki devirlerde de hissettirir. Türk şiir geleneğinin ve zevkinin doğurduğu millî nazım şekli olarak yalnız Türk edebiyatında görülen şarkı, divan şiirindeki millî motif boyutunun bir yönünü ortaya koyar.

Eski Türk nazım şeklinin dörtlükleri, İslâmî devir Türk edebiyatının gelişmesinde etkili rol oynar. Klâsik şiirin nazım şekillerinden biri şarkıdır. Klâsik Türk edebiyatında, divanında, şarkı ismini taşıyan şiirlere yer veren ilk şair Nâ'îlî'dir. Onun şarkıları, çağında türünün ilk ve en güzel örnekleri kabul edilirken, dilinin sadeliğiyle de dikkat çeker. Şair, devrine göre anlaşılır bir dil kullanmayı tercih eder.

Türk şiir geleneğinin ve zevkinin doğurduğu millî nazım şekli olarak yalnız Türk edebiyatında görülen şarkı, divan şiirindeki millî motif boyutunun bir yönünü ortaya koyar. Bu çalışmada, divan şiirinin son dönemlerinde, gazelden sonra en yaygın ve popüler şiir olan şarkının kaynağı ve ilk örnekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, Şiir dili, Şarkı, Nâ'îlî.

SONG IN TURKISH CLASSIC POETRY AND ITS FIRST EXAMPLES

ABSTRACT

The first verse types in the literature of every nation change and develop over time, and they are direct products of their national prodigy. These forms make their effects felt in subsequent periods as well. Song, derived from Turkish poetic traditions and tastes, and seen only in Turkish literature as the national verse form, illustrates one dimension of national motif in divan poetry.

The quatrains of old Turkish verse type play an important role in the development of the Islamic-era Turkish literature. One of the verse types of classical poetry is song. The first poet to use song in classical Turkish literature and divan was Nâ'îlî. His songs are accepted as the first and most beautiful examples of this type in his era and are distinguished by the plain language he used, relatively simple compared to others in his era.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Demirci Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, rasiherkul@hotmail.com.

Song, derived from Turkish poetic traditions and tastes, and seen only in Turkish literature as the national verse form, illustrates one dimension of national motif in divan poetry. In this study, we will elaborate on the source and first examples of song which was the most popular and widespread type of poetry after the lyric poem (gazel) in the late periods of divan poetry.

Keywords: Ottoman Divan poetry, Poem language, Song, Na'îlî.

Giriş

Her milletin edebiyatında görülen ilk nazım şekilleri, doğrudan doğruya kendi millî dehasının bir verimidir. Bu şekiller, daha sonraları çeşitli dış sebeplerle değişiklik / gelişme gösterse bile, etkilerini daha sonraki devirlerde de hissettirir. İslâmî devir Türk edebiyatında, ortak kültürün içinde yer alan Arap ve İran edebiyatlarının nazım şekilleri benimsenip kullanılırken, yeni şiir tarzına, Türk şiir geleneğinin ilk nazım şekilleri de girer. Dörtlük veya dörtlük birimleri formundaki bu şiirler, millî ve tarihî zevkin birer devamı olan şiirlerdir.

Eski Türk nazım şeklinin dörtlükleri, İslâmî devir Türk edebiyatının gelişmesinde etkili rol oynar. Diğer İslâmî edebiyatlarda bulunmayıp sadece Türk klâsik şiirinde görülen nazım şekilleri, bunların eski Türk şiirinin bir devamı olduğunun bir delilidir. Klâsik şiirin tamamen bir taklitten ibaret olmadığını da gösteren bu nazım şekillerinden biri şarkıdır.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı devirlerinde de görülen şarkı, ilk örneklerinden itibaren daha popüler bir hâl almış, mûsikî eşliğinde çok söylenen ve dinlenen bir şiir tarzı olmuştur. Bu çalışmada, divan şiirinin son dönemlerinde, gazel tarzından sonra en yaygın ve popüler şiir çeşidi olan şarkının kaynağı ve Nâ'îlî'deki örnekleri üzerinde durulacaktır.

I. Türk Şiirinde Şarkı

Türk edebiyatında doğan (Dilçin, 1983:214) şarkı, halk edebiyatındaki "türkü"nü karşılığı olarak gösterilir. (İpekten, 1985:115). Halk şiirinin, ezgi ile söylenen her çeşidine türkü denir. Fuat Köprülü'nün " Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkıdır", Ahmet Talât Onay'ın da " Türklere mahsus lahin ile söylenen şarkılardır" diye tanımladığı türkü terimi, Türk kelimesinin sonuna nispet eki getirilerek elde edilen Türk'nin zamanla değişmesiyle ortaya çıkmıştır. (Köprülü, 1984, Onay, 2000' den aktaran Dizdaroğlu, 1969:102) "Şarkı, deyiş, hava, deme, ağıt, ninni" kavramları da, "türkü" yerine kullanılır.

Türkü, halk şiirinin en eski türlerinden biridir. 15. yüzyıl başlarında Horasan'da ilk örneği ortaya çıkan "türkü"nün Anadolu Türk Edebiyatındaki en eski örnekleri, 16. yüzyıldan öteye geçmez. Biçim bakımından türkü olan ilk metni Öksüz Baba verir. Bu, duraksız sekizli hece ölçüsü kalıbındaki türkünün bilinen en eski örneğidir. (Köprülü, 1940:37-38)

O Alaşar dağı kırda
Davşan neler eder kurda

Türkünün en büyük ayrımı, ezgisindedir. Mani ve koşma tipindeki şiirler, ezgilerinin değişmesiyle türkü olur (Dizdaroğlu,1969:103). Yakıcılarının (söyleyenlerinin) bilinmemesi, anonim nitelik Türkü'yü diğer türlerden ayıran özelliklerden biridir. Ayrıca bir saz şairinin söylediği bir şiir sonradan bir türkü olabilir.

Halk şiiri türlerinin her biri türkü olabileceğinden türkülerin yapısı, çok değişiktir. Sözden çok ezgiyle ilişkili olmasından dolayı türküler, hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir. En çok görülenler şunlardır: Bentleri iki, üç mısradan kurulu türküler, dörtlüklerden kurulu mani ve koşma tipi) türküler, bağlamalı türküler. (Dizdaroğlu, 1969:107-109)

Halk şairleri, aruzlu şiirlerin özel ezgilerle okunmasından ötürü aruz kalıplarına uygun şiirler yazmışlardır. Okuryazar olan saz şairlerinin yanı sıra ümmî saz şairleri de arz kalıplarına başvurmuşlardır. Divan, selîs, semaî, kalenderî, satranç, vezni-âher gibi.

Türkü ile ilgili tanımlarda, "...Türklere has bir biçimde şarkı, daha çok şarkı" olarak onun, ezgiyle söylendiği ifade edilir. (Temel Türkçe Sözlük,1986:1397-1398, Onay, 2000:33)) Böylece mani ve koşma tipindeki şiirler olan 'türkü'nün, en önemli özelliğinin ezgiyle söylenmesi olduğu ortaya çıkar. Bir ezgiyle söylenen her türlü manzum parça halkça türkü kabul edilirken, "Eski mecmualarda Divan şiirinin murabba'ları hatta gazelleri bile türkü başlığı ile" kaydedilir. (Köprülü, 1984:275) Ali Şir Nevâî'nin Mîzânü'l-Evzân'ına göre eski "koşuk" tarzı, Sultan Hüseyin Mirza zamanında değişime uğrayarak "türkü" adını alır, ona vezin tahsis edilir, saraylarda fevkalâde büyük rağbet kazanır, bu tarzdaki eserlerle şöhret kazananlara da türki-gûy lâkabı verilir. (Köprülü, 2004:212) Buna göre türkü adlı ilk parçaların XV. yüzyıl başlarında Çağatay edebiyatında Doğu Türklerince kullanıldığı görülür. Anadolu sahası

Türk edebiyatında ise, XVI. yüzyıldan öteye çıkmayan türkünün, şekil bakımından ilk örneğini Öksüz Dede verir. (Köprülü, 1940:37-38)

Gül budanmış dal dal olmuş,
Menekşesi yol yol olmuş
Siyah zülfün tel tel olmuş
Biz bu yerlerden gideli,
Gurbet illere düşeli

XV. ve XVI. yüzyıl şairlerinin divanlarında bestelenmek üzere yazılan, daha sonraları şekil ve konu yönüyle şarkı olarak isimlendirilecek olan pek çok murabba görülür. (İpekten,1985:115) Aynı vezinde, dörder mısralık bendlerin birleşmesiyle oluşan musammatlardan murabbalar, öteden beri kullanılagelen şekillerdir. Murabbada, bendlerin son mısraları sadece kafiyeyle bağlandığı gibi (aaaa - bbba), aynen de tekrarlanabilir (aaaA-bbbA). Bu kafiye düzenleri, murabbanın klâsik şekilleridir. (İpekten, 1985:110, Dilçin,1983: 212)

Murabbanın tanınmış örnekleri XV. yüzyılda Ahmet Paşa'nın sanat çevresinde toplanan şairler tarafından verilir. Melihî'nin "gönül" redifli murabbaı, nazire geleneği içerisinde diğer şiirlerin söylenmesine yol açar. Bunlar, **şarkı** diye anılacak şiirlerin, murabba adıyla başladığını, bu tarz şiirlere murabba yerine şarkı denilmiş olabileceğini gösteren örneklerdir. Fakat bu tür şiirlerin "şarkı" adıyla Türk edebiyatında şiir ve mûsikî çığırı açacak şiirlere yol açması, sonraki yüzyılları bekler. (Banarlı, 1971: 204, Alpaslan, 1987: 14)

Şarkıyı edebî bir tür olarak kabul eden Halil Erdoğan Cengiz, Ubeydî'nin "şarkı" adlı iki şiirinin daha sonraki divanlarda görülen aynı adlı şiirlere benzemediğini göz önünde bulundurarak bu sonuca varır. Ona göre şarkı, bestelenmek üzere kaleme alınan veya bestelenen şiirlerin genel adıdır. (Cengiz, 1986:291-430)

XV. ve XVI. yüzyıl şairlerinin divanlarında, şarkı yerine bestelenmek üzere yazılmış murabbalar vardır. "Murabba bağlama" şarkı bestelemek anlamında kullanılmıştır. (Uysal, 1997:163) Bestelenmek üzere yazılan mütekerrir murabbalar, ilk bendlerinin kafiyelenişleriyle kısmen şarkıdan ayrılır. (Pala, 199: 367) Kendi çapraz kafiye düzeniyle (abab cccb dddb), klâsik murabba şekillerinden ayrılan ve "şarkı" diye isimlendirilen şiirler XVII. yüzyılda görülmeye başlanır. Şarkının birinci dörtlüğündeki mısralar, birbiriyle kafiyeli olabileceği gibi (aaaa) farklılık da (abab) gösterebilir.

Murabbada olduğu gibi şarkının da bir temel kafiyesi vardır. Bu kafiyeye, her dörtlüğün son mısraında tekrar edilir. Şarkının birinci dörtlüğündeki ikinci mısra, hiç değiştirilmeden öteki dörtlüklerin son mısraları olarak tekrar edilirse “nakarat” adını alır. Şarkılar bestelenmek için yazıldığı için dörtlük sayıları azdır. En fazla beş dörtlük halinde yazılmıştır. (Dilçin, 1983:214)

Şarkılarda kafiye düzeni, oldukça değişiktir. Dört mısralık bendlerle söylenmiş şarkı kafiyeleri şöyledir:

1. Çapraz kafiyeli şarkı: a b a b c c c b d d d b

2. Nakaratlı çapraz kafiyeli şarkı: a A a A b b b A c c c A

a B a B c c c B d d d B

Çapraz kafiyeli şarkılar dışındaki murabba, muhammes ve müseddes şarkılar, şekil ve kafiyeleri açısından bu nazım şekillerinin aynısıdır. Şarkıları bunlardan ayıran en önemli özellik, konularıdır. Şarkıların konuları çok az görülen birkaç örnek dışında yalnızca aşk ve sevgilin güzelliğinin anlatılmasıdır. Öteki şekillerde hemen her konu işlenir. Şarkıların ikinci özelliği özellikle bestelendikleri için sade bir dille yazılmalarıdır. Murabba, muhammes ve müseddesler 16–18 bendi bulurken şarkıların bend sayısı az olup 3–5 arasındadır.

II. Klâsik Türk Şiirinde Şarkı

Divanının sonunda heceyle yazdığı şiirlerini “Fi’t-türkiyyât” başlığı altında toplu olarak veren Karaovalı Zaîfî (ö. 1555- ?)nin şiirlerinin bir kısmının başındaki “der-makâm-ı rast; der-makâm-ı hüseyinî” ifadelerinden bunların aynı zamanda bestelenmiş oldukları anlaşılır. “Murabba bağlamak” ifadesinin beste yapmak anlamında kullanıldığı düşünüldüğünde, Türk edebiyatında “XVII. yüzyılda görülmeye başlayan şarkı nazım şeklini de belki daha erken çağlara indirmek mümkün olacaktır.” (İsen, 1997:406) Daha önceki dönemlerde bestelenmek üzere yazılan “mütekerrir murabbalar” ise ilk bendlerinin kafiyelenişi yönünden kısmen şarkıdan ayrılır.

Türk Edebiyatında her bakımdan şarkı formuna uyan ilk şiirleri Nâilî (ö. 1666) yazmıştır. Nâ’ilî Divanı’nda 2/5 bend arasında 11 şarkı vardır. Şarkılar, konuşma diline yerleşenlerin dışında hemen hiç yabancı kelime ve tamlama kullanılmadan, türkülerde olduğu gibi sade bir Türkçe ile söylenmiştir. XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılın başında yaşayan, na’t şairi olarak tanınan Yahya Nazîm (ö. 1727), 9 şarkı söylemiş ve şarkılarını kendisi bestelemiştir.

Divan edebiyatının en güzel şarkılarını Nedim (ö.1730), coşkulu ve neşeli yaradılışıyla kendini edebiyatımızın en usta şarkı şairi olarak kabul ettirmiştir. Nedim’in şarkılarının hepsi, daha kendi çağında bestelenmeye başlar ve günümüze kadar Türk sanat

mûsikîsinin seçkin örnekler arasında yer alır. Ondan sonra şarkı yazarlar, onun şuhluğunu, coşkun söyleyişini ve yalın dilini örnek alırlar. Ancak Nedim, Türk edebiyatının en büyük şarkı yazarı olma unvanını daima korur. XVIII. yüzyılın sonunda Şeyh Galip (ö.1798)in 11 şarkısı vardır. Nâ'îlî'nin şarkılarına yakın sadelikte yazılmış olan bu şarkılarda Nedim'in etkisi açıkça görülür.

XIX. yüzyılda şarkı yazar şair, çoğalır. Bu yüzyıl şairlerinin hemen hepsinin divanında bir veya birkaç şarkı vardır. Nedimin de etkisiyle şarkı konuları genişlerken muhammesten başka müseddes ve hatta gazel nazım şekliyle bile şarkılar söylendiği olur. Enderunlu Fazıl (ö.1810)ın, biri Nedim'i tazmin olmak üzere 4 müseddes ve 1 gazel şarkısı vardır Divan edebiyatında en çok şarkıyı Enderunlu Vasif (ö.1824) yazmıştır. Pertev Paşa (ö.1837), Leyla Hanım (ö.1848), Fatim Efendi (ö.1866), Osman Nevres (ö.1876), Âsaf Mahmud Celâlettin Paşa (ö. 1903), Şeref Hanım (ö.1861) şarkılarıyla başta gelen şairlerdir.

III. Nâ'îlî-i Kadîm ve Şarkıları

XVII. yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı'nın temsilcilerinden biri olan Nâ'îlî'nin (ö.1666) hayatı hakkında şair tezkireleri dışında muteber, ikinci bir kaynak yoktur (İpekten, 1999: 11). Şeyh ya da paşa olmadığı halde şiiriyle ön plâna çıkan Nâ'îlî'nin, edebî kişiliği bu açıdan önem arz etmektedir. Çünkü o, yalnızca sanatı ile kalıcılığı yakalamış, başarılı bir şairdir. Nâ'îlî'nin şiiri söz konusu edildiğinde, onların yeni ve orijinal anlamlar içerdiği, kendine has bir vadide kaleme alınmış üslûp sahibi eserler olduğu düşüncesinde kaynakların hemfikir oldukları görülmektedir. (Şenödeyici, 2015)

Nâ'îlî, yabancı kelimeleri çok kullanır. Yabancı kelimelerle yapılan tamlamaların çokluğu ve uzunluğu, Nâ'îlî şiirinde dikkati çeker. Soyut kavram ifade eden kelimelerin, somut kavram ifade eden kelimelerle birleştirilerek tamlamalar yapılması ve bu tamlamaların sık kullanılması; Nâ'îlî şiirinin en önemli özelliklerinden biridir. Nâ'îlî'nin soyut kavramlı kelimelere çok yer vermesi ve bunları uzun tamlamalar, vasf-ı terkibîlerle birleştirmesi beyitte sözün kısalmasını sağlamıştır. Nâ'îlî'nin ağır ve sanatlı dilinin yanında, yalnız şarkılarında görülen sade bir dili de vardır (İpekten 1999: 88-95).

Manâ ve muhtevaya ait hemen hemen bütün özellikleri başarıyla kullanan şair, teşbih ve istiare mekanizmasındaki farklılıklar, ince hayaller ve yeni mazmunlar, hayal atlaması, tezat ve paradoks, mübalağa ve aşırı hayalcilik, ben dili, günlük tecrübeler,

tabiat ve halk hikmetlerinden faydalanma ve önemli kavramlar ile imajlar konularında, özellikle başarılıdır (Babacan, 2010: 359).”

Türk edebiyatında, divanında, şarkı ismini taşıyan şiirlere yer veren ilk şair Nâ’îlî-i Kadîm (İpekten,1970: 486-494) Divanı’nda 2/5 bend arasında 11 şarkı vardır. Ortaya çıkışı belirlenemeyen (Cengiz,1986:317) bu şiirlerle ilgili olarak, Nâ’îlî’nin şarkıları, kafiye düzeniyle, klâsik murabba şekillerinden ayrılan ilk örneklerdir (İpekten, 1990:11)..

Arasında, çapraz kafiyeli, asıl türünün ilk örneği olan şiirlerin bulunduğu şarkıların özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Şarkıların bend sayısı, iki ile beş arasındadır. 1’i iki, 5’i üç, 2’si dört ve 4’ü de beş bendlidir. Şair, yedi değişik vezin kullandığı şarkılarında diğer şiirlerinde olduğu gibi, vezne hâkimdir. Bu durum, Nâ’îlî’nin özeliği yanında XVII. yüzyıl divan edebiyatının vezne hâkimiyetiyle de izah edilebilir.

2. Nâ’îlî’nin diğer şiirlerinde görülen; “kafiyeden daha çok redifi tercih etme” durumu, şarkıları için de geçerlidir. Kafiyeyi ikinci sıraya alma, onun üslûbunun gereğidir. Redifler, daha çok kelime şeklinde kullanılmıştır.

Haste-i ‘ışka ‘âfiyet demidür
Cân-ı meftûna ‘âtıfet demidür
Dil-i mecrûha merhamet demidür
Döyemez intizâre sultânım (Nâ’îlî Divanı, 1970: 486)

“Aşk hastasına sağlık, hayran sevgiliye, yaralı gönle merhamet etme zamanıdır, Sultanım! Gönül sana bakmaya doyamaz.”

Götürüp çehreden nikâbı yine
Eyle şermende âfitâbı yine
Pây mâl et dil-i harâbı yine
Salın ey nahl-ı bâğ-ı ‘işve Salı (Nâ’îlî Divanı, 1970: 487)

“Gönlün siyah dumanından ter olarak düşüp gönle bakıp mahzun olma. Gönül ahının acısından ey cefa çektiren güzel kendini koru.”

Ter düşüp dūd-ı siyâh-ı dilden
Olma âzûrde nigâh-ı dilden
Eser-i sūziş-i âh-ı dilden
Sakın ey şûh-ı cefâ-pîşe sakın (Nâ’îlî Divanı, 1970: 489)

---

*“Gönlün siyah dumanından ter olarak düşüp gönle bakıp mahzun olma.
Gönül ahının acısından ey cefa çektiren güzel, kendini koru.”*

3. Şarkılar, kafiye düzeni bakımından üç değişik şekilde söylenmiştir. Ancak, esas kafiye düzeni, murabba olmakla beraber, birinci bendde, yeni bir düzenleme yapıldığı görülür: (abab – aAaA ve aBaB) gibi. Buna rağmen, şarkıların yazıldığı tarihlerde, murabbanın yanı sıra “şarkı” adı verilen yeni bir nazım şeklinin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir (Cengiz,1986:318). Şarkıların onunda birinci bendin son mısraı, diğer bendlerin dördüncü mısralarında aynen tekrarlanmıştır:

Yamandır hecr ile hâlüm
Bana yâr olmadun gitdün
Nedür cürmüm be hey zâlim
Bana yâr olmadun gitdün (Nâ’îlî Divanı, 1970: 488)

*“Ayrılıkla halim yamandır. Bana yâr olmadı, gitti. Be hey zalim
günahım nedir? Be hey zalim! Günahım nedir? Bana, yâr olmadın
gittin.*

Tutup dâmânunı ferdâ
Nigâhundan edüp şekvâ
Diyem mahşerde vâveylâ
Bana yâr olmadun gitdün (Nâ’îlî Divanı, 1970: 488)

*“Yarın eteğini tutup, bakışından şikâyet edip, mahşerde eyvah diyeyim;
bana, yâr olmadın gittin.”*

Şarkılarından birinde ise, birinci bendin son mısraının, diğer bendlerin dördüncü mısralarında aynen tekrarlanmadığı görülür:

Sensüz olan ‘ıyş ü safâlar bize
Mâye-hûn-ı dil-i gam-hârdur
Sende güneş yok bu cefâlar bize
Hep eser-i baht-ı siyeh-kârdur

*“Sensüz olan yaşama ve eğlenmeler bize, gönül kanı mayasının keder
dikenidir. Sende günah yok, bu cefalar bize hep günahı çok talihimin
yaptığı iştir.”*

Âh yakar sîne-i nesrîn-veşün
Penbe ile yok oyunu âteşin
Bin var ise 'âşık-ı hasret-keşün
Birisi de Nâ'ilî-i zârdur (Nâ'ilî Divanı, 1970: 492)

"Pembe ile oyunu olmayan ateşin, yaban gülü gibi sine(mi) yakar. Hasret çeken bin(lerce) âşığın (dan) birisi de acı çeken Nâ'ilî'dir."

4. Şarkılarda, ahengin sağlanmasında önemli rol oynayan aliterasyonlar ve asonanslar dikkat çeker.

Gözedüp 'âşık-ı âvârelerün
Ele al gönlini dil-dâdelerün
Nazar et hâline üftâdelerün
İltifât eyle benüm sultânım (Nâ'ilî Divanı, 1970: 491)

"Âvâre âşıkları gözetip sana gönül verenlerin gönlünü al. Âşıkların haline bir bak, İltifat et, sultanım."

Çok zamândur ki perîşânundur
Lâyık-ı şefkat ü ihsânundur
Dil-i mercûha ki kurbânundur
İltifât eyle benüm sultânım (Nâ'ilî Divanı, 1970: 491)

"Gönül çoktandır perişandır, iyilik ve şefkatine lâyıktır, yaralı gönül senin kurbanındır, iltifat et sultanım."

İlk dörtlükte "e" sesiyle asonans, ikinci dörtlükte de "n" sesiyle aliterasyon sağlanmıştır.

XVII. yüzyıldan sonra da, murabaların kafiye şekilleri kullanılıp, pek çok şarkı yazılır. Nâ'ilî'nin;

Dönmiş rûh-ı zerdine çemen âşık-ı zârun
Bir gûne dahi 'âlemi var köhne bahârun
Feryâdı kafeslerde ciğer-sûz hezârun
Bir gûne dahi 'âlemi var köhne bahârun (Nâ'ilî Divanı, 1970: 493)

"İnleyen âşığın ruhu, yeşilden sarıya dönmüş, bu gidişle dahi bir köhne baharın dünyası var. Bülbülün kafeslerde ciğer yakan feryadı, bu

---

gidişle dahi bir köhne baharın dünyası var.” diyerek başlayan şarkısı, XVIII. yüzyılda Nedim,

Gül-zâr salın mevsimidir geşt ü güzârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın
Dök zülfünü semmûr giyinsin ko izârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne bahârın (Nedim Divanı,
1997: 254)

“Gezip dolaşma mevsimidir. Salına salına gül bahçesine git. Ey yürüyen servi, sonbaharın zevkini çıkar. Saçını dök de bırak yanağın samur giyinsin. Ey yürüyen servi, sonbaharın zevkini çıkar.” (Mazıoğlu, 1988:184) diye başlayan şarkıyla tanzir edilir.

Şarkıya tabii bir yakınlık duyan Nedim’in, bu tarzdaki başarısıyla ünlü bir şair olması (Mazıoğlu, 1988: 45) ve şarkının Nedim’in şiirleriyle rağbet kazanması, Şeyh Galib’in şarkı söylerken, Enderunlu Vâsıf’ın da Türk edebiyatında daha çok şarkı şairi olarak tanınması (Mazıoğlu, 1988: 71) konumuz dışında olmakla beraber, şarkı adına zikre değer gelişmelerdir.

5. Şarkıların muhtevasıyla, şairin diğer şiirleri arasında benzerlik görülür. Şair, şarkılarında da aşkı genellikle ayrılık, hüznün ve ıstırap yönüyle görür ve sıkıntılarını anlatır.

Dil ki müştâk-ı nâ-şikîbüdür
Döyemez intizâra sultânım (Nâ’îlî Divanı, 1970: 486)

“Gönül, sabırsız tutkunumdur, sana bakmaya doyamaz sultanım!”

Yamandır hecr ile hâlüm
Bana yâr olmadun gitdün (Nâ’îlî Divanı, 1970: 488)

“Ayrılıkla halim yamandır, bana yar olmadın gittin.”

‘Âdu benzer nifâk etmiş
Bizümle yâr söyleşmez (Nâ’îlî Divanı, 1970: 489)

“Düşman bir anlaşmazlık çıkarmış; yâr bizimle konuşmuyor.”

Eser-i nâle-i şeb-gîrümünden
Sakin ey şûh-ı cefâ-pîşe salkın (Nâ’îlî Divanı, 1970: 489)

“Seher vaktindeki inlememin tesirinden sakın, ey cefa çektiren sevgili sakın!”

Düşdi dil bir büt-i sitem-kâre
Yine geldük diyâr-ı hicrâne (Nâ’îlî Divanı, 1970: 490)

“Gönül, sitem eden bir güzele düştü, yine ayrılık diyarına geldik.”

Müştâkunum gel ey âfet-i cân
Ey bî-terahhum ey nâ-müselmân (Nâ’îlî Divanı, 1970:
491)

“Senin tutkununum, ey merhametsiz, ey müslüman olmayan, ey can belâsı güzel gel.”

Geçer firkat zamânı böyle kalmaz
Sağ olsun sevdüğüm Mevlâ kerimdür (Nâ’îlî Divanı, 1970:
493)

“Ayrılık zamanı geçer, böyle kalmaz, Mevlâ kerimdir. Sevdiğim sağ olsun.”

Sensüz olan iyş ü safâlar bize
Mâye-i hûn-ı dil-i gam-hârdur (Nâ’îlî Divanı, 1970: 492)

“Sensüz olan bayram ve safâlar bize, gönül kanının keder yiyenidir.”

beyitleriyle başlayan şarkılarında, ıztıraplarını dile getiren şair,

Şecer-i Tur pây-mâlümdür
Salın ey nahl-ı bâğ-ı işve salın (Nâ’îlî Divanı,1970:487)

“Tur dağındaki ağaç, ayağım altındadır, salın, ey naz bahçesinin süs ağacı, salın.”

Dil-i nâ-kâma tegâfûl besdür
İltifat eyle benüm sultânım (Nâ’îlî Divanı,1970:490)

“Sultanım iltifat eyle, bahtsız gönle anlamazdan gelmen kâfidir.”
beyitleriyle başlayan şarkılarında, şuh bir edayla neşesini ifade eder.

IV. Sonuç

Şarkı, Türk şiir geleneğindeki “koşma” ve “türkü”lerin, divan şiirine etkisi ve şeklen bu gelenek içerisinde aruz vezniyle söylenmesinin bir devamıdır. Türk şiir geleneğinin ve zevkinin doğurduğu millî nazım şekli olarak yalnız Türk edebiyatında görülen şarkı, divan şiirindeki millî motif boyutunun bir yönünü ortaya koyar. Şarkı ile şarkının çıkış noktası kabul edilen murabba arasındaki farkı belirtecek ilk örnekler Nâ’îl’de görülür.

Şiirlerine genel olarak tasavvufî konulara yer veren Nâ’îl’in şarkılarının teması aşk, sevgiliye duyulan özlem, sevgilinin acımasızlığı ve merhametsizliğidir. Şarkı dilinin, diğer şiirlerdeki dilden daha sade olması ve şarkının halk kitlelerinin anlayacağı dille yazılması gerektiği hususu hemen bütün şarkı yazar şairler tarafından uygulanmış olmakla beraber, Nâ’îl’in şarkılarındaki dil, daha farklıdır. Şair, şarkılarında “*Bana yâr olmadın gittin, Nedir cürmüm be hey zalim!, Bizimle yâr söyleşmez, İltifat eyle benim sultanım, Yollarda kestin bizden selâmı, Geçer firkat zamanı böyle kalmaz.*” gibi söyleyişlerle devrine göre anlaşılır bir dil kullanmayı tercih eder. Bu dil, divanında yer alan diğer şiirlerdeki dilden çok farklı bir Türkçe’dir. Esasen, şairlerin üslûpta değişme ve yenileşmeyle, fazlalıklardan sıyrılmış, veciz ve olgun bir anlatıma yöneldiği bir zamanda, sadece eklerin Türkçe olduğu beyitleri oldukça fazla olan Nâ’îl’in şarkı dili, çağının dilinden de farklı bir özellik gösterir. Bu durum, şarkı dilinin diğer şiirlerdeki dilden daha sade olması ve şarkının halk kitlelerinin anlayacağı bir dille yazılması gerektiği benimseyişinin Nâ’îl’de ulaştığı noktadır.

KAYNAKLAR

ALPASLAN, Ali (1987), *Ahmet Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BABACAN, İsrail (2010). *Klâsik Şiirin Sonbaharı Sebki Hindî*. Akçağ Yayınları, Ankara.

BANARLI, Nihat Sami(1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

CENGİZ, Halil Erdoğan (1986), “Divan Şiirinde Musammatlar”, *Türk Dili*, Sayı:451-415-417, Temmuz-Ağustos-Eylül

DİLÇİN, Cem, (1983), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yayınları, Ankara.

İPEKTEN, Haluk (1985), *Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri*, Ankara.

- ..... (1989), *Enderunlu Vâsıf*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ..... (1999). *Nâilî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ..... (1990), *Nâ'îlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa(1997), "Divanlarda Heceyle Yazılmış Şiirler", *Ötelerden Bir Ses*, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1962), "Halk Edebiyatı Deyimlerimiz IV", *Türk Dili*, Sayı: 128, Mayıs
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1984), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ..... (2004), "Tuyuğ", *Edebiyat Araştırmaları 2*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ..... (1940), *Türk Saz Şairleri Antolojisi*, C.II, İstanbul
- MAZIOĞLU, Hasibe (1988), *Nedim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Nedim Divanı* (1997), Hazırlayan: Muhsin Macit, Akçağ Yayınları, Ankara
- Nâ'îlî-i Kadîm Divanı* (1970), Edisyon Kritik, Haz. Haluk İpekten, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ONAY, Ahmet Talat (2000), *Türk Halk Şirinin Şekil ve Nev'i*, Haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.
- PALA, İskender (1999), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 6. Baskı, Ötüken, İstanbul.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer (2015), "Nâ'îli Kadîm Mustafa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, www.turkedebiyatuisimlersozlugu.com
- UYŞAL, R. Selçuk (1997), *Mûsikî Edebiyatı*, İzmir.
- Temel Türkçe Sözlük (*Kâmûs-ı Türkî*), (1986), C.3, Tercüman Gazetesi-Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul.

